

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تعبیر و نوآوری در مدرسه

نویسنده:

دکتر زهرا بازرگان

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

۱۳۸۶

سرشناسه : بازرگان ، زهرا ، ۱۳۲۰

عنوان ویدیدآور : تغییر و نوآوری در مدرسه / نویسنده زهرا بازرگان

مشخصات نشر : تهران : انتشارات انجمن اولیا و مربیان . فروست : ۱۷۳

۳۲۸ ص . مصور . چاپ اول ۱۳۸۶ (فیبا) شابک : 5-142-451-964

کتابنامه . در انتهای هر گفتار : همچنین به صورت زیر نویس

پشت جلد به انگلیسی :

Zahra Bazargan. Change and Innovation to school

موضوع : مدرسه ها -- مدیریت و سازماندهی . اندیشه و تفکر خلاق (آموزش و پرورش) .

آموزش و پرورش -- نوآوری . تحولات آموزش

شناسه افزوده : سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان

رده بندی دیویی : ۳۷۰/۱۵۷

رده بندی کنگره : ۷۲۷/۲ب/۵ / LB۱۵۹۰

شماره کتابخانه ملی : ۲۳۲۳۸ - ۸۵

انتشارات انجمن اولیا و مربیان

شماره ی انتشار : ۱۷۳

تغییر و نوآوری در مدرسه

نویسنده : دکتر زهرا بازرگان

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

آماده سازی : مدیریت آموزش ، تحقیقات و تالیفات (گروه تحقیقات و تالیفات)

ویراستار ادبی : محمد پوریان

حروف چینی : هنگامه مؤذن صفحه آرای : محمود حاجی آقایی

امور چاپ و توزیع : مدیریت اداری و مالی

طراح جلد : جعفر اسدی

چاپ و صحافی : آراین

چاپ اول : بهار ۱۳۸۶ - ۲۰۰۰ جلد

شابک : ۵ - ۱۴۲ - ۴۵۱ - ۹۶۴

کلیه ی حقوق محفوظ است

تهران - خیابان انقلاب اسلامی ، خیابان برادران شهید مظفر (صبا ی شمالی) - پلاک ۳۶

ساختمان شماره ی ۵ وزارت آموزش و پرورش - سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان

نمابر ۶۶۴۶۸۷۷۰

تلفن ۹-۴۹۱۰۴۶۸۰

فروشگاه مرکزی : خیابان قدس ، ابتدای خیابان طالقانی ، شماره ی ۱۱۹

نمابر ۸۸۹۵۸۱۹۰

تلفن ۸۸۹۵۸۱۷۹

فروشگاه شماره ی ۱ : خیابان انقلاب ، خیابان فخر رازی ، نبش چهارراه شهید نظری

E-mail: olia@post.ir Web Site: Payvand.medu.ir

.....	سخن ناشر	۵
.....	مقدمه	۷

بخش نخست: نوآوری در آموزش و پرورش

.....	گفتار نخست - پرورش اخلاقی دانش آموزان	۱۷
.....	گفتار دوم - زنگ دایره با حلقه‌ی تفاهم	۳۱
.....	گفتار سوم - میانجیگری یا مدیریت تعارض در مدرسه	۴۷
.....	گفتار چهارم - مدیریت زنگ تفریح	۶۷
.....	گفتار پنجم - آموزش مدرسه محور، روشی مؤثر برای آماده سازی معلمان	۸۵
.....	گفتار ششم - رهبر آموزشی، عامل تغییر و نوآوری در مدرسه	۱۰۱
.....	گفتار هفتم - روش های نوین مشارکت اولیا در آموزش و پرورش	۱۱۰
.....	گفتار هشتم - رویکردهای نوین در مدیریت آموزشی	۱۲۶
.....	گفتار نهم - نقش مدرسه در پرورش استعداد های درخشان	۱۴۷

بخش دوم: افت تحصیلی و بررسی برخی از روش های برخورد با آن

.....	گفتار نخست - نگاهی دیگر به مسئله افت تحصیلی و شیوه های مؤثر برخورد با آن در برخی از کشورهای پیشرفته ی صنعتی	۱۷۷
.....	گفتار دوم - وقتی شاگردان از هم می آموزند	۲۰۸

بخش سوم: پژوهش هایی در زمینه ی برخی از مسائل آموزش و پرورش در ایران

.....	گفتار نخست - بررسی وضعیت تکلیف شب در مدارس ابتدایی شهر تهران	۲۲۵
.....	گفتار دوم - بررسی عوامل آسیب زا در مدارس شهر تهران	۲۵۲
.....	گفتار سوم - بررسی وضعیت خشونت کلامی در مدارس راهنمایی شهر تهران (مقایسه ی نظرات دانش آموزان و معلمان)	۲۷۸
.....	گفتار چهارم - بررسی رفتار میان فردی معلمان با دانش آموزان مدارس راهنمایی دخترانه ی تهران	۳۰۶

سخن‌ناشر

مسائل آموزش و پرورش متعدد، پیچیده و متنوعند و نیازمند پژوهش‌های وسیع برای بررسی و شناخت عوامل به وجود آورنده‌ی مشکلات و ارائه‌ی راهکارهایی در جهت پیش‌گیری و کاهش آن‌ها می‌باشد. در کشور ما بسیاری از پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی مسائل تربیتی انجام می‌گیرد با تأکید بر نظریه‌های علمی، بیش‌تر به بررسی و مطالعه‌ی مسائل موجود پرداخته و به تبع آن جنبه‌های عملی و چگونگی کاربرد نظریه‌ها کم‌تر مورد توجه قرار می‌گیرد.

کتاب حاضر که از دید یک روان‌شناس تربیتی با اتکا به تجربه‌ی چندین ساله و کار و تحقیق در مدارس و دانشگاه‌ها نگاشته شده است و شامل مجموعه مقاله‌هایی است که جنبه‌های مختلف زندگی در مدرسه، از ارتباطات بین فردی تا فعالیت‌های آموزشی و پرورشی را با ذکر مثال‌های عینی و تحلیل شیوه‌های به کارگیری نوآوری‌های آموزشی در مدارس کشورمان، مورد توجه قرار می‌دهد. مطالب مندرج، با تأکید بر ضرورت تغییر و اصلاح ساختارهای موجود آموزش و پرورش و لزوم هماهنگ‌کردن فعالیت‌های مدرسه با نیازهای جامعه‌ای پویا و در حال رشد، مدرسه را به عنوان مناسب‌ترین محل برای ارائه و تمرین ارزش‌های اخلاقی و تقویت شخصیت دانش‌آموزان تلقی می‌کند.

این کتاب، با بررسی عوامل مختلفی که می‌تواند در ایجاد مسائل تحصیلی و رفتاری دانش‌آموزان اثرگذار باشد به چگونگی شکل‌گیری ساختارهای حمایتی در مدرسه، روش‌های سازنده‌ی برخورد با دانش‌آموزان و منطبق نمودن فضاها و فعالیت‌ها با ویژگی‌ها و نیازهای روان‌شناختی کودکان و نوجوانان می‌پردازد. تحول در شیوه‌های مدیریت و رهبری آموزشی، توانمندسازی معلمان، جلب مشارکت اولیا و جامعه‌ی محلی

در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های مدرسه و بالاخره ایجاد شرایط مطلوب برای آموزش و یادگیری بهتر دانش‌آموزان با استفاده از تجربیات موفق سایر کشورها، از موارد دیگر مورد تأکید می‌باشد. در این کتاب هم‌چنین نمونه‌هایی از پژوهش‌های انجام گرفته توسط نگارنده در زمینه‌ی مسائل مختلف آموزش و پرورش ایران و چگونگی استفاده از نوآوری‌های آموزشی در بهبود جو اجتماعی روانی مدرسه و تقویت روحیه‌ی همکاری، هم‌بستگی و تفاهم بین دانش‌آموزان، ارائه شده است.

از سرکار خانم دکتر زهرا بازرگان که برای تألیف این کتاب گران‌قدر زحمات فراوانی را متحمل شده‌اند تشکر می‌کنیم و امیدواریم اثر ایشان گامی دیگر در جهت بهبود کیفیت آموزش و پرورش در ایران باشد.

انتشارات انجمن اولیا و مربیان

مقدمه

مشاهده‌ی زندگی روزمره‌ی دانش‌آموزان در مدارس و طرح پرسشی چند از برخی از آنان به عنوان نظرخواهی در زمینه‌ی فعالیت‌های آموزشی و پرورشی، ارتباط حاکم، مقررات انضباطی و اقدامات مختلفی که در طی روز و در طول سال تحصیلی در مدرسه انجام می‌گیرد، تصویری نه‌چندان رضایت‌بخش از آنچه در مدارس ما می‌گذرد، منعکس می‌کند.

پژوهش‌های محدودی که در سالیان اخیر در کشور ما در زمینه‌ی بررسی میزان رضایت دانش‌آموزان از مدرسه انجام گرفته است (بازرگان، ۱۳۷۵)، نمودار این واقعیت است که دانش‌آموزان در واقع مدرسه‌ی خود را کم‌تر به صورت محیطی شاد و پرنگیزه تلقی می‌کنند که آنان را به سوی رشد همه‌جانبه‌ی توانایی‌های بالقوه‌ی خود هدایت کند. آنان از ارتباط سرد و یک‌طرفه‌ی معلم و شاگرد، از مقررات سخت‌گیرانه، از دروسی که ارتباط چندانی با نیازهای روزمره‌ی زندگی آنان ندارد، از روش‌های خشک و غیرجذاب آموزشی، و از تکالیف پرحجم و کسل‌کننده‌ی خود سخن می‌گویند؛ آنها هم‌چنین از این که هرگز نقشی فعال در یادگیری خود نداشته‌اند و انتظار می‌رود به حالتی منفعل، پذیرنده‌ی اطلاعات و معلومات ارائه‌شده توسط معلمان باشند، گله دارند. چهره‌های رنگ‌پریده، مضطرب و نگران بسیاری از دانش‌آموزان در اواخر سال تحصیلی به‌ویژه به هنگام امتحانات، و بعضاً مشاهده‌ی رفتارهای پرخاشگرانه، ناسازگار یا خشونت‌بار آن‌هایی که نمی‌توانند خود را با این نظام تطبیق دهند، نشان می‌دهد که، مدرسه کم‌تر به جنبه‌های روانی و عاطفی دانش‌آموزان و تطبیق با نیازهای فردی و گروهی آنان، توجه داشته است.

از طرفی روی آوردن بسیاری از اولیا به مدارس غیرانتفاعی برای ثبت‌نام فرزندان خود، این احتمال را تقویت می‌کند، که اولیا به دنبال نارضایتی از نظام خشک مدارس دولتی،

در پی مدرسه‌ای دیگر برای فرزندان خود هستند؛ مدرسه‌ای که به رشد شخصیت و توانایی‌های ذاتی فرزندان آنان اهمیت بدهد و با برقراری رابطه‌ای انسانی و دوستانه، امکان رشد جنبه‌های مختلف شخصیت کودکان و نوجوانان را فراهم آورد.

اولیا از این که جز به هنگام نیازهای مادی مدرسه، علی‌رغم تمایل، توانایی و تخصص خود، به مشارکت فراخوانده نمی‌شوند، گله دارند؛ آنان هم چنین اطلاعات دریافت‌شده از طرف مدرسه را در مورد وضعیت تحصیلی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان و در زمینه‌ی برنامه‌ها و روش‌های آموزشی مدرسه ناکافی می‌دانند و در بسیاری از مواقع از نحوه‌ی برقراری ارتباط و برخورد مسئولین مدرسه با خود، راضی نیستند (بازرگان، ۱۳۷۴).

بررسی وضعیت مدارس در برخی دیگر از کشورها نشان می‌دهد که انتقادات زیادی به آن‌ها نیز وارد است و این، تنها مدارس ایران، نیست که زیر سؤال است. نتایج گزارش‌ها سازمان‌همکاری‌های اقتصادی و بونسکو نشان می‌دهد که در طی دهه‌ی گذشته، نگاه‌ها به مدرسه، نگاهی انتقادآمیز بوده است، انتقاد از این که مدرسه نتوانسته است خود را با تحولات سریع و با نیازهای یک جامعه‌ی پویا هماهنگ کند، هم چنین افراد و گروه‌ها را برای رویه‌روشدن با انتظارات جدید، آماده کند.

با این که دنیا با انفجار دانش و معلومات روبه‌روست و هر روز ارانه‌ی مطالب و معلومات جدید، دانش‌های قبلی را نفی می‌کند، با این همه، انتقال علم و دانش نمی‌تواند تنها و مهم‌ترین رسالت مدرسه باشد. از طرفی با افزایش ارتباطات وجود فرهنگ‌های متفاوت، تعصبات و تعلق‌های قومی، از مدرسه انتظار می‌رود که تحمل، سعی‌صدر، توان هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و همکاری را ترویج کند و هم چنین محلی برای ارانه و تمرین ارزش‌های اخلاقی باشد.

پژوهش‌هله^۱ و همکاران (۱۹۹۹) نشان می‌دهد که مدارس در بسیاری از کشورها هم زمان با رشد کمی نتوانسته‌اند به کیفیت مطلوب و معیارهای موفقیت دست یابند؛ البته به صورت سازمانی بسته، خودمحور و بوروکراتیک به دور از فرهنگ دانش‌آموزان و ناتوان در جذب آنان، رشد کرده‌اند.

کیفیت و صلاحیت علمی معلمان که می‌تواند ناشی از روش‌های اداره‌ی کارکنان مدرسه، نقیصه‌های مربوط به انتخاب داوطلبان تربیت معلم و به‌ویژه آموزش اولیه و ضمن خدمت آنان باشد نیز، مورد انتقاد پژوهشگران بین‌المللی قرار گرفته است.

بخش دیگری از انتقادات، به محتوا و روش‌های آموزش و پرورش باز می‌گردد، و بررسی‌های «بله و همکاران» نشان می‌دهد که مدرسه توجه کافی به معلومات پایه (که به ضعف سواد و کمبود تسلط بسیاری از بزرگسالان به معلومات پایه، بی‌کاری و عدم تحرک شغلی می‌انجامد)، مبذول نداشته و در رشد تفکر انتقادی دانش‌آموزان، هم‌چنین ایجاد توانایی در آنان برای حل مسائل علمی زندگی موفق نبوده است. علاوه بر آن مدرسه در تهیه و ایجاد برنامه‌های منسجم و مطلوب برای آموزش فنی و حرفه‌ای و پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار ناتوان بوده است. وظیفه‌ی اجتماعی کردن دانش‌آموزان و آشنا کردن آنان با زندگی آزادمنشانه و ارزش‌های اخلاقی و نیز ایجاد نگرش شهروندی، بُعد دیگری از رسالت مدرسه است که براساس نظر محققان مزبور در بسیاری از کشورها مورد غفلت قرار گرفته است.

گزارش‌های فوق در انتقاد از مدرسه، هم‌چنین به این نکته اشاره داشته‌اند که مدرسه به اندازه‌ی کافی از امکانات جامعه‌ی محلی استفاده نمی‌کند و خود را از این منبع مهم برای یادگیری دانش‌آموزان محروم کرده است؛ درحالی که در سازمان‌های محلی - کارخانجات - کتابخانه‌ها - مراکز فرهنگی - درمانی و رفاهی، می‌تواند روی مدرسه باز گردد و از آنها به عنوان منابع مهم تربیتی استفاده شود؛ زیرا از این پس، مدرسه دیگر نمی‌تواند به عنوان تنها محل یادگیری محسوب شود.

بدین ترتیب، در جایی که مدارس کشورهای صنعتی با نیروی انسانی متخصص، و برخوردار از امکانات وسیع مادی تا این حد مورد انتقاد پژوهشگران قرار می‌گیرند، پُر واضح است که مدارس ما با کمبود نیروی انسانی و مادی تاچه اندازه دچار کمبود بوده و تاچه حد نیازمند بازسازی و بهبود جنبه‌های مختلف آموزش و پرورش است.

بدون شک نگاهی به بیرون از آنچه در کشور ما می‌گذرد و بررسی تجربیات، موفقیت‌ها و شکست‌های دیگر کشورها در حل مسائل مشترک آموزش و پرورش، می‌تواند

برنامه‌ریزان، مسئولان، مدیران، و معلمان ما را با راه‌های کوتاه‌تر، کم‌خرج‌تر و در عین حال سازنده‌تر از راه‌حل‌هایی که در حال حاضر به کار گرفته می‌شود، آشنا کند و با توجه به فرهنگ، انتظارات، نیازها و خلاقیت‌های مربیان آموزش و پرورش، راه‌های مؤثرتر برای حل مسائل را، به روی ما بگشاید.

کتاب حاضر که شامل مجموعه نوشتارهای تربیتی است، بادر نظر گرفتن هدف فوق، در سه بخش به شرح زیر تنظیم شده است:

• بخش نخست: نوآوری در آموزش و پرورش

در این بخش، رویکردها و روش‌های موفقیت‌آمیزی که در برخی از کشورهای صنعتی پیش‌رفته برای بهبود کیفیت زندگی در مدرسه و حل برخی مسائل مربوط به دانش‌آموزان، اولیا، و معلمان به کار گرفته می‌شود، مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

گفتار نخست این بخش تحت عنوان «پرورش اخلاقی دانش‌آموزان»، در ارتباط با نقشی است که فناوری می‌تواند در ساخت منش و رشد اخلاقی دانش‌آموزان داشته باشد. در این گفتار به نقش مدرسه در مقابله با مسائل رفتاری و تقویت شخصیت اخلاقی دانش‌آموزان از طریق برنامه‌های درسی، هم‌چنین ساختار پنهان مدرسه، از طریق خط‌مشی و سیاست رفتاری مدرسه و ارائه خدمات حمایتی، اشاره می‌شود.

گفتار دوم به نام «زنگ دایره یا حلقه تفاهم» در تشریح یکی از روش‌های کمک به بهبود رفتار دانش‌آموزان تدوین شده است؛ روشی که می‌تواند در متعادل ساختن جو کلاس و مدرسه و ایجاد تفاهم بین دانش‌آموزان مؤثر باشد و روحیه همکاری و هم‌بستگی بین اعضای گروه را تقویت کند.

سومین گفتار به نام «میانجیگری یا مدیریت تعارض در مدرسه»، از طرح‌های موفق است که به کاهش رفتارهای نامطلوب و گسترش ارزش‌های اخلاقی در مدرسه کمک می‌کند و مدرسه را به محیطی امن و مطلوب؛ برای یادگیری تبدیل خواهد کرد.

در گفتار چهارم، «مدیریت زنگ تفریح»، به اثرات مثبت و منفی زنگ تفریح بر

دانش آموزان و چگونگی مدیریت آن به منظور این که زنگ تفریح فرصت ارزشمندی برای تقویت مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان و استقلال آنان در بزرگسالی باشد، اشاره دارد و نوآوری‌هایی را برای بهبود زنگ تفریح پیش نهاد می‌کند.

در گفتار پنجم «آموزش مدرسه محور، روشی برای آماده‌سازی معلمان، با اشاره به کاستی‌های نظام آماده‌سازی معلمان در زمینه‌های مختلف، یکی از روش‌های جدید و موفق را که از سال ۱۹۹۱ براساس فلسفه‌ی مدیریت مشارکتی در انگلستان مطرح شده است و خصوصیات و ویژگی‌های این روش را تحلیل می‌نماید.

گفتار ششم یعنی: «رهبر آموزشی، عامل تغییر و نوآوری در مدرسه» ضمن تأکید بر انتظارات جامعه‌ی امروز از مدیر مدرسه به عنوان رهبر آموزشی و عامل تغییر و نوآوری، به اهداف و ویژگی‌های رهبر آموزشی و عواملی که می‌تواند انتقال نقش مدیر به رهبر آموزشی را تسهیل کند، توجه دارد.

هفتمین گفتار با نام «روش‌های نوین مشارکت اولیا در آموزش و پرورش» ضرورت مشارکت و همکاری نزدیک اولیا و مربیان، و آثار مثبتی که این همکاری می‌تواند در بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان، در سازگاری تحصیلی و کاهش مسائل رفتاری آنان داشته باشد، مطرح کرده، سپس براساس نتایج پژوهش‌هایی که در کشورهای مختلف از جمله ایران، در زمینه انتظارات اولیا از مدرسه، انجام شده است، مهم‌ترین نیازها و انتظارات اولیا از مدرسه را تشریح می‌کند.

گفتار هشتم «رویکردهای نوین در مدیریت آموزشی» به تلاش‌هایی اشاره دارد که در چند دهه‌ی اخیر در دانشگاه‌های بزرگ دنیا برای تغییر برنامه‌های سنتی آموزش مدیران و سازگار کردن آنان با نیازهای این حرفه، انجام می‌گیرد.

در نهمین گفتار این بخش، «نقش مدرسه در پرورش استعدادهای درخشان، کودکان و نوجوانان تیزهوش و نیز نظر مثبت مسئولان آموزش و پرورش برخی از جوامع نسبت به آنان مطرح گردیده است؛ در مقابل این نگرش، نظر گروه دیگر را که معتقدند سرمایه‌گذاری و توجه

فراوان به کودکان تیزهوش، نوعی نخبه‌گرایی بوده و مغایر با اهداف برابری اجتماعی است، مطرح شده است. پس از آن به بیان عوامل خانوادگی مؤثر بر رشد هوش؛ راهبردهای پرورش استعدادهای درخشان با انتخاب روشی مناسب برای شکوفایی استعدادهای درخشان؛ و آموزش و پرورش دختران تیزهوش، پرداخته می‌شود.

• بخش دوم: افت تحصیلی و بررسی برخی از روش‌های برخورد با آن

در گفتار نخست این بخش «نگاهی دیگر به مسئله‌ی افت تحصیلی و شیوه‌های مؤثر مقابله با آن در برخی از کشورهای پیش‌رفته صنعتی، با توجه به وسعت آماری و اهمیت این پدیده در ایران افت تحصیلی، مورد بررسی قرار می‌گیرد و با توجه به دو دیدگاه متفاوت در زمینه‌ی مبارزه با پدیده‌ی فوق در غرب تحت عنوان «روش‌های اصلاحی و درمانی و روش‌های تغییر بنیادی مدرسه»، برخی از روش‌هایی را که در دو دهه‌ی اخیر در زمینه‌ی اصلاح و جبران کمبودهای آموزش و پرورش مطرح است و در کشورهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد، تحلیل می‌کند.

در گفتار دوم این بخش، آموزش متقابل زیر عنوان «وقتی شاگردان از هم می‌آموزند»، به عنوان روش مؤثر دیگری که می‌تواند در سطوح مختلف تحصیلی به ویژه در دوره‌ی ابتدایی کاربرد داشته باشد، تشریح می‌گردد. در این گفتار ضمن مطالعه‌ی تحول این روش آموزشی در گذشته، به استقبالی که در سالیان اخیر در بسیاری از کشورهای دنیا از آن به عمل آمده، اشاره می‌شود و شرایط لازم برای اجرای آن مورد توجه قرار می‌گیرد.

• بخش سوم: پژوهش‌هایی در زمینه‌ی برخی از مسائل آموزش در ایران

بخش سوم در برگزیده‌ی پژوهش‌هایی مختلف در زمینه‌ی بررسی مسائل آموزش و پرورش ایران و نیز پیش‌نهادهایی برای برخورد سازنده با مسائل فوق، می‌باشد. در این بخش گزارش‌هایی تحقیقی در چهار گفتار به شرح زیر ارائه می‌گردد:

گفتار نخست: «بررسی وضعیت تکلیف شب در مدارس ابتدایی شهر تهران»

گفتار دوم: «بررسی عوامل آسیب‌زا در مدارس شهر تهران»

گفتار سوم: «بررسی وضعیت خشونت کلامی در مدارس راهنمایی شهر تهران» (مقایسه‌ی نظرات دانش‌آموزان و معلمان)

گفتار چهارم: «بررسی رفتار میان‌فردی معلمان با دانش‌آموزان مدارس راهنمایی دخترانه‌ی تهران»

بدیهی است مسائل آموزش و پرورش که نیازمند بررسی و پژوهش است، متعدد، متنوع و پیچیده می‌باشد. از این‌رو، بر پژوهشگران علوم تربیتی است که با انجام تحقیقات میدانی به‌ویژه از طریق پژوهش ضمن عمل، نه تنها به شناخت عمیق‌تر مسائل آموزش و پرورش بپردازند، بلکه پژوهشگران، ضمن کار با معلمان، با آگاه نمودن آنان از منابع و توانایی‌های خود، آن‌ها را در تشخیص و حل مسائل خود و تسلط بر وضعیت موجود کمک کنند و به اندیشه و تفکرات آنان جهت دهند تا آنها بتوانند به تجدید ساختار مدرسه و تجدیدنظر در اهداف، محتوا و روش‌های آموزش و پرورش بپردازند و در مقابل انتظارات جامعه پاسخ‌گو باشند.

از عوامل دیگر اثربخشی و موفقیت برنامه‌های مدرسه، کوشش در شناخت بهتر اولیای دانش‌آموزان؛ جلب مشارکت و حمایت آنان؛ بهره‌گیری از همه‌ی امکاناتی است که جامعه‌ی محلی و نهادهای خارج از مدرسه می‌توانند با همیاری و روحیه‌ای مشارکت‌آمیز در اختیار مدرسه قرار دهند.

البته لازم به تذکر است که مدرسه به تنهایی نمی‌تواند عهده‌دار همه‌ی وظایف تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان باشد؛ چرا که نابه‌سامانی‌های موجود تنها منحصر به کوتاهی نظام آموزشی نیست. بسیاری از مسائل تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان ناشی از عوامل خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که نیازمند اصلاحات در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی جامعه می‌باشد.